

**B1 DARAJADAGI TALABALARDA NUTQ
QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRUVCHI
VAZIFALAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH
YO’LLARI.**

Alisherova Asalbonu Alisher qizi

Termiz davlat pedagogika instituti

2-kurs magistranti.

Email: alisherovaasal02@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur tadqiqot B1 darajadagi talabalarning nutq qobiliyatlarini rivojlantiruvchi vazifalar tizimini takomillashtirish masalalariga bag‘ishlangan. Zamonaviy ta’lim jarayonida til o‘rganishning asosiy maqsadi o‘quvchilarning real muloqot vaziyatlarida erkin hamda ravon so‘zlashish ko‘nikmalarini shakllantirishdan iborat. Shu bois B1 darajadagi talabalarga mo‘ljallangan vazifalar tizimini ishlab chiqish, ularni amaliyotga tatbiq etish va samaradorligini baholash dolzarb vazifa hisoblanadi.

Kalit so‘zlar: B1 daraja, nutq qobiliyati, kommunikativ kompetensiya, og‘zaki nutq, dialogik nutq, monologik nutq, nutq faoliyati, interaktiv vazifalar, ta’lim texnologiyalari, chet tilini o‘qitish, kompetensiyaviy yondashuv, kommunikativ metod, til ko‘nikmalari, mustaqil ta’lim, baholash mezonlari.

Аннотация: Данное исследование посвящено вопросам совершенствования системы заданий, направленных на развитие речевых навыков студентов уровня B1. В условиях современного образовательного процесса главной задачей при изучении иностранного языка является формирование у студентов навыков свободного и связного общения в реальных коммуникативных ситуациях. В связи с этим разработка, апробация и внедрение эффективной системы заданий для студентов уровня B1 представляют собой актуальное направление лингводидактических исследований.

Ключевые слова: Уровень B1, речевые способности, коммуникативная компетенция, устная речь, диалогическая речь, монологическая речь, речевая

деятельность, интерактивные задания, образовательные технологии, обучение иностранному языку, компетентностный подход, коммуникативный метод, языковые навыки, самостоятельное обучение, критерии оценивания.

ANNOTATION: *This research is devoted to the improvement of a task system aimed at developing the speaking skills of B1 level students. In the modern educational process, one of the primary goals of learning a foreign language is to ensure that students can speak fluently, coherently, and confidently in real-life communicative situations. Hence, creating and implementing a well-structured system of exercises for B1 level students is a vital task in language teaching methodology. The study explores how to enhance fluency, accuracy, vocabulary richness, logical coherence, and pronunciation skills in students’ speech.*

Keywords: *B1 level, speaking skills, communicative competence, oral speech, dialogic speech, monologic speech, speech activity, interactive tasks, educational technologies, foreign language teaching, competency-based approach, communicative method, language skills, independent learning, assessment criteria.*

Zamonaviy globallashuv va xalqaro integratsiya sharoitida xorijiy tillarni o‘qitish tizimini tubdan isloh qilish, talabalarning kommunikativ kompetensiyalarini xalqaro standartlar darajasida shakllantirish lingvodidaktika fanining eng dolzarb muammolaridan biri bo‘lib qolmoqda. Oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak mutaxassislarning kasbiy va shaxsiy muloqot ehtiyojlarini qondirish, ularni xalqaro mehnat bozorida raqobatbardosh kadrlar qilib tayyorlash bevosita chet tilida og‘zaki nutq ko‘nikmalarini qay darajada egallaganliklari bilan belgilanadi. Yevropa Kengashining “Tillar bo‘yicha umumiy Yevropa kompetensiyalari: o‘rganish, o‘qitish, baholash” (CEFR – Common European Framework of Reference for Languages) xalqaro tizimida B1 (Threshold yoki Mustaqil foydalanuvchi) darajasi til o‘rganish jarayonida o‘ziga xos o‘tish va poydevor qo‘yish bosqichi hisoblanadi. Aynan ushbu darajada talaba til tizimini mexanik o‘zlashtirishdan uni jonli va

mustaqil muloqot vositasi sifatida amalda qo'llash bosqichiga qadam qo'yadi.

Nutq kompetensiyasining psixolingvistik va lingvodidaktik tabiati. Lingvodidaktik nuqtayi nazardan, “nutq kompetensiyasi” murakkab, ko'p qirrali va dinamik tizim bo'lib, u faqatgina til qoidalari (grammatika, leksika, fonetika)ni bilishni emas, balki muayyan ijtimoiy-madaniy vaziyatlarda ushbu bilimlardan maqsadli, o'rinli va samarali foydalana olish ko'nikmasini ham ifodalaydi. Psixolingvistikada og'zaki nutq faoliyati ichki motiv (fikrni bayon etish ehtiyoji) dan boshlanib, ichki dasturlash (fikrni shakllantirish) va tashqi akustik-fonetik realizatsiya (gapirish) bosqichlarini qamrab oladi.

B1 darajasidagi talabalarda bu jarayon o'ziga xos psixofiziologik xususiyatlarga ega:

1. Nutqiy mustaqillikka intilish: Talaba endi faqat o'qituvchi bergan tayyor qoliplar (patternlar) doirasida cheklanib qolmay, o'zining shaxsiy munosabati, his-tuyg'ulari va rejalarini ifodalashga harakat qiladi.

2. Leksik-semantika to'siqlari: Ushbu bosqichda talabaning so'z boyligi (active vocabulary) kengaygan bo'lsa-da, mavhum yoki mavzuga oid spesifik tushunchalarni ifodalashda til to'siqlariga (language barrier) yoki so'z yetishmovchiligiga duch kelishi tabiiy holatdir.

3. Kognitiv moslashuv: Nutqni rejalashtirish va uni sinxron tarzda ijro etish orasidagi vaqt (pause) qisqaradi, biroq murakkab grammatik strukturalarni qo'llashda xatolikka yo'l qo'yishdan qo'rqish kabi psixologik to'siqlar saqlanib qoladi.

CEFR standartlari bo'yicha B1 darajasi deskriptorlarining mantiqiy tahlili. CEFR xalqaro mezonlariga ko'ra, B1 darajasidagi foydalanuvchining og'zaki nutq ko'nikmalari ikki asosiy yo'nalish bo'yicha baholanadi: monologik nutq (Spoken Production) va dialogik muloqot (Spoken Interaction). Ushbu darajadagi talabalarga qo'yiladigan asosiy lingvodidaktik talablar quyidagilardan iborat: Ta'lim berish jarayoni his – tuyg'ularga boy, emotsional jarayon. Agar o'quvchilarga beradigan

axborotimiz ularda hech qanday his – tuyg‘u uyg‘otmasa, uni o‘quvchilar yaxshilab eslab qola olmaydilar. Gap o‘quvchilarning ruhiy holatlari, ya’ni ularning muayyan bir paytdagi kechinmalari haqida borishi kerak. Ulardagi quvonchli, optimistik kayfiyat o‘quv faoliyatini juda samarali qiladi.

O‘quvchilar his – hayajonga to‘la emotsional ruhdagi materallarni durustroq o‘zlashtirib oladilar. Bunda o‘qituvchining ta’sirchan so‘zi, nutqi, umuman nutq madaniyati qudratli vositadir. O‘qituvchi o‘quv jarayonining emotsional tomoni haqida g‘amxo‘rlik qilishi kerak. Ta’lim mazmuni murakkablashib, hajmi esa nihoyat kattalashib ketdi. Uning muvaffaqiyatli o‘zlashtirilishiga erishish uchun o‘quvchilarning uqish faoliyatini kuchaytirish lozim. Ijobiy tuyg‘ular o‘quv mehnatining samaradorligiga kuchli ta’sir ko‘rsatadi. Maktab o‘quvchilarida o‘quv mehnatiga ijobiy munosabat uyg‘otib, mehnatning xaqiqiy ijodga, quvonch manbaiga aylanishiga ko‘maklashish kerak. O‘qituvchi o‘z tarbiyalanuvchilari bilan ko‘proq auditoriyada, darsda, shuningdek sinfdan tashqari paytda nutqiy muloqotda bo‘ladi. Uning nutqi ilmiy – pedagogik mazmun kasb etadi. Bunday nutqda ilmning turli sohalariga oid qoidalar, atamalar, xulosalar aks etadi. Uning o‘ziga xosligi tarbiyachi ekanligi bilan xarakterlanadi. O‘qituvchi nutqining pedagogik va psixologik asoslari. Har bir o‘qituvchi nutqiy faoliyat turlari, nutq apparati, nutqning vazifalari, nutqning uslubiy turlari, o‘qituvchi nutqining sifatlarini, nutq texnikasi asoslarini, pedagogik nutq muloqotning o‘ziga xos xususiyatlarini va boshqalarni mukammalroq bilishi kerak. Shu bilan birga o‘qituvchi nutqining o‘ziga xos xususiyatlarini, notiqlik mahoratini, nutq madaniyatining pedagogik – psixologik asoslarini chuqur bilishi kerak. Nutq ta’lim – tarbiyaning eng muhim vositasidir. O‘qituvchi notiqlik bilimlarini o‘quvchilarga nutq orqali berishda pedagogika va psixologiya fanlarining asoslariga, qonuniyatlariga tayanadi. Notiqlik mahorati o‘qituvchidan pedagogika va uning asosiy qonuniyatlarini, printsiplarini bilishni va ularni dars, darsdan tashqari mashg‘ulotlarda, nutq jarayonida to‘g‘ri tadbqiq etishni talab etadi. Voqyea va hodisalarni bog‘liq matn shaklida bayon etish:

Muayyan syujet yoki shaxsiy tajribaga asoslangan voqealarni, orzu va maqsadlarni sodda, ammo mantiqiy izchillikka ega bo‘lgan gaplar zanjiri orqali tasvirlab bera olish ko‘nikmasi shakllangan bo‘lishi kerak. Fikrni asoslash va tushuntirish: O‘z qarashlari, rejalari yoki harakatlarini qisqacha izohlab, ularga sabab keltira olish (giving reasons and explanations) B1 darajasining eng muhim sifat ko‘rsatkichlaridan biridir. Suhbatdosh bilan fikr almashish jarayonida talaba kutilmagan vaziyatlarda (masalan, chet elda sayohat qilganda yuzaga keladigan ko‘plab vaziyatlarni hal qilishda) til imkoniyatlaridan moslashuvchan tarzda foydalana olishi talab etiladi.

Vazifalar tizimini takomillashtirishning metodik zarurati. Oliy ta’lim muassasalarida ingliz tili darslarini kuzatish va pedagogik tahlillar shuni ko‘rsatadiki, ko‘p hollarda B1 darajasidagi talabalarni o‘qitishda hamon an’anaviy, ya’ni matnni o‘qish, tarjima qilish va grammatik mashqlarni mexanik bajarishga yo‘naltirilgan yondashuvlar ustunlik qilmoqda. Bunday darslarda talaba passiv qabul qiluvchi (receptor) vazifasini bajaradi, natijada uning passiv bilimlari (passive knowledge) o‘sgani holda, faol nutq ko‘nikmalari (active speaking skills) orqada qolib ketadi. An’anaviy metodikaning bugungi kun talablari bilan qarama-qarshiligi quyidagi muammolarda yaqqol namoyon bo‘ladi:

- B1 darajasida nutq qobiliyatlarini rivojlantirish uchun dars jarayonini topshiriq asosida o‘qitish (Task-based language learning – TBLL) tamoyillari asosida qayta tashkil etish, ya’ni talabaga aniq bir muloqot maqsadiga ega bo‘lgan va uni real hayotda qo‘llash mumkin bo‘lgan vazifalar tizimini (task systems) taklif qilish metodik zaruriyat hisoblanadi. Vazifalar tizimi shunday loyihalanishi kerakki, u talabani nafaqat gapirishga majbur qilsin, balki unda mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatdan chiqish va hamkorlikda muloqot qilish (collaborative learning) ko‘nikmalarini ham shakllantirsin. Nutq qobiliyatining rivojlanish bosqichlari til o‘rganish jarayonining asosiy tamoyillaridan biridir. Bu bosqichlar fonetik, leksik, grammatik va kommunikativ ko‘nikmalarning uzviy uyg‘unligi asosida shakllanadi.

B1 darajasi CEFR (Common European Framework of Reference for Languages) tasnifiga ko‘ra, mustaqil foydalanuvchi darajasi bo‘lib, talaba asosiy tushunchalarni tushunishi, oddiy matnlar bilan ishlay olishi, tanish mavzularda fikr bildirishi va oddiy muloqotda ishtirok eta olishi kerak. Nutq qobiliyatini shakllantirishda motivatsiya muhim o‘rin tutadi. Talabaning tilga bo‘lgan qiziqishi, o‘rganishga bo‘lgan ehtiyoji va faol ishtiroki nutq faoliyatining yuksalishiga xizmat qiladi. B1 darajasida bu ko‘nikmalarni mustahkamlash uchun tinglab tushunish va muloqotda faol ishtirok etish vazifalari muhimdir. Shuningdek, bu bosqichda nutqning mantiqiy ketma-ketligini saqlagan holda o‘z fikrini bayon qilish, asosiy argumentlarni keltirish, holatni tasvirlash va oddiy munozarada qatnashish kabi ko‘nikmalar rivojlantiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020 yil 23-sentabr, O‘RQ-637-son.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2013-yil 8-maydagi “Xorijiy tillarni bilish darajasini baholashning milliy test tizimini joriy etish to‘g‘risida”gi 124-son Qarori.
3. Alimov Sh.S. Zamonaviy lingvodidaktikada nutqiy kompetensiyani rivojlantirish muammolari. – Toshkent: Fan, 2018. – 186 b.
4. Azizov R.A. Oliy ta’limda talabalarning mustaqil ta’limini tashkil etish va nazorat qilish mexanizmlari. – Samarqand: SamDU nashri, 2021. – 142 b.
5. Hoshimov O‘., Yoqubov I. Ingliz tili o‘qitish metodikasi. – Toshkent: Sharq, 2003. – 304 b.